ROK II | CZERWIEC | Nr 6 (12)

PRZEGLĄD ZIELARSKI

MIESIĘCZNIK

ORGAN POLSKIEGO ZWIĄZKU ZIELARSKIEGO

POD REDAKCJĄ Dr I. TUROWSKIEJ

KRAKÓW 1946

Rok II Czerwiec 1946 Nr 6 (12)

PRZEGLĄD ZIELARSKI

MIESIĘCZNIK

ORGAN POLSKIEGO ZWIĄZKU ZIELARSKIEGO

POD REDAKCJĄ Dr I. TUROWSKIEJ

Adres Redakcji i Administracji oraz Biura Polskiego Związku Zielarskiego

Kraków, plac Szczepański 8, IV p., pokój Nr 28

Wpłaty przyjmuje: Państ. Bank Rolny, Oddział w Krakowie. Konto Nr. 93

Ś. P.
Profesor
BRONISŁAW KOSKOWSKI

Dnia 6 IV 1946 r. zmarł w wieku 83 lat nestor Farmacji Polskiej, Profesor i b. Dziekan Wydz. Farmac. Uniwersytetu Warszawskiego, Prezes Naczelnej Izby Aptekarskiej, Prezes Tow. Przyjaciół Wydziałów i Oddziałów Farmaceutycznych przy Uniwersytetach, Członek Honorowy wszystkich Towarzystw Farmaceutycznych w Polsce.

Ś. p. Prof. KOSKOWSKI — to wspaniała i piękna postać żarliwego Polaka-patrioty, wielkiego i niestrudzonego organizatora w dziedzinie nauk i zawodu farmaceutycznego. Z zielarstwem silnie związany, poświęcał mu specjalną uwagę w swych wykładach, podręcznikach i działalności organizacyjnej. Przedwojenny Polski Komitet Zielarski dn. 30 I 1933 r. wybrał go pierwszym swoim Prezesem, który to urząd piastował przez parę lat. Dnia 27 III 1935 r. nadana Mu została godność Honorowego Członka P. K. Z. W zmarłym traci zielarstwo polskie czołowego swego przedstawiciela.

Cześć Jego Pamięci!

Z Polskiego Związku Zielarskiego

PROTOKÓŁ

z posiedzenia Komisji Cennikowej Oddziału Warszawskiego Polskiego Związku Zielarskiego z dnia 16 maja 1946 r., które odbyło się w lokalu Warszawskiej Izby Aptekarskiej

Zgodnie z decyzją Głównego Zarządu Polskiego Związku Zielarskiego w Krakowie Oddział Warszawski zwołał na dzień 16 maja br. zebranie organizacyjne stałej Komisji Cennikowej na surowce roślin leczniczych i przyprawowych.

W skład Komisji Cennikowej weszły następujące osoby:

Prezes Oddziału Warszawskiego P. Z. Z. — mgr Bukowski
Przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa — inż. A. Wysocka
„ Ministerstwa Zdrowia — mgr Sianko
„ Naczelnej Izby Aptekarskiej — mgr I. Zieliński
„ Warszawskiej Izby Aptekarskiej — dr St. Biele
„ Warszawskiej Izby Rolniczej — inż. M. Chmielińska
„ „Społem" — dyr. St. Kwapisz
„ prywatnego handlu zielarskiego — St. Dąbrowski
„ Związku Hurtowników branży chem.-farm. — dyr. Dutkiewicz
„ zbieraczy i plantatorów
„ Polskiego Związku Przemysłu Farm. — mgr Piaskowski
Sekretarz Oddz. Warsz. P. Z. Z. — inż. J. Forkasiewicz

Posiedzenie zagaiła inż. Chmielińska. Na przewodniczącą zebrania wybrano inż. Wysocką. Udział w konferencji wzięło 9 osób.

Celem zebrania było ustalenie orientacyjnych cen hurtowych na surowce roślin leczniczych i przyprawowych.

Przy opracowaniu cennika Komisja oparła się na następujących materiałach:

1) na cenniku z „Wiadomości Zielarskich" z roku 1938, przyjmując mnożnik 100-krotny;
2) na cenach ziół, płaconych w obecnej chwili producentom przez hurtownie zielarskie;
3) na informacjach „Społem" dotyczących możliwości eksportowych oraz cen płaconych za zioła na rynkach zagranicznych;

4) ilości włożonej pracy przy zbiorze poszczególnych surowców i opłacalności produkcji zielarskiej.

Z cennika zostały celowo wyeliminowane następujące gatunki roślin podlegające ochronie przyrody:

Anemone pulsatilla	Sasanka wiosenna
Carex arenaria	Turzyca piaskowa
Carlina acaulis	Dziewięćsił bezłodygowy
Drosera rotundifolia	Rosiczka okrągłolistna
Erythraea centaurium	Tysiącznik pospolity
Helleborus niger	Ciemiernik biały
Hierochloë odorata	Żubrówka wonna
Lycopodium clavatum	Widłak babimór
Polypodium vulgare	Paprotka zwyczajna
Pulmonaria officinalis . . .	Płucnik lekarski
Pinus silvestris	Sosna zwyczajna (ze względu na ochronę lasów).

Surowce o specjalnie dużym zapotrzebowaniu w bieżącym roku na rynku zielarskim opatrzono krzyżykami. Natomiast przy ziołach mało poszukiwanych podano uwagę: „zbierać tylko na specjalne zamówienie".

W toku zebrania ożywioną dyskusję i różnicę zdań wywołało pytanie: dla jakiego terenu zostaje opracowany powyższy cennik — dla całego Kraju, czy tylko dla woj. warszawskiego.

Ponieważ według twierdzenia inż. Chmielińskiej Zarząd Główny Polskiego Związku Zielarskiego polecił Oddziałowi Warszawskiemu powołanie Komisji Cennikowej, którаby opracowała cennik obowiązujący dla terenu całego Kraju, postanowiono powołać specjalną Komisję w składzie 3-ch osób: mgr Zieliński, St. Dąbrowski i inż. J. Forkasiewiczówna, którzy by zebrali do dnia 25 czerwca br. od Oddziałów P. Z. Z. i firm zielarskich aktualne ceny ogólnokrajowe i przygotowali materiał do następnego zebrania Komisji Cennikowej, którego termin został ustalony na dzień 10 lipca br.

Ze względu na ciągłe wahania cen na rynku zielarskim, postanowiono zwoływać posiedzenia Komisji Cennikowej 4 razy do roku.

Sekretarz	Przewodniczący
Inż. J. Forkasiewicz	*Inż. A. Wysocka*

CENNIK ORIENTACYJNY DLA PRODUCENTÓW

Wykaz cen hurtowych na najważniejsze surowce roślin leczniczych i przemysłowo-leczniczych pochodzenia krajowego, niekrajane, podany przez Komisję Cennikową Polskiego Związku Zielarskiego w Warszawie, dnia 16 maja 1946 r.

Nazwa surowca	Cena zł za kg		Uwagi
Achillea millefolium (Krwawnik pospolity)	Fl.	30—50	całe baldachy
,, ,, ,, ,,	Fl.	40—65	krajane baldachy
+*Acorus Calamus* (Tatarak pospolity)	Rhz.	30—60	nieokorowane
,, ,, ,, ,,	Rhz.	80—100	okorowane
Aconitum Napellus (Tojad mordownik)	Tub.	240—300	na specjalne zamówienie z uprawy
Adonis vernalis (Miłek wiosenny)	Hb.	350—400	brak surowca, zbiór tylko z uprawy
Agrimonia eupatoria (Rzepik pospolity)	Hb.	80—100	
Alchemilla arvensis (Przywrotnik polny)	Hb.	100—140	
+*Althaea officinalis* (Prawoślaz lekarski)	Rx.	250—350	
Althaea rosea Fl. nigro (Malwa czarna)	Fl.	150—200	z kielichem
+*Anethum Foeniculum* (Koper włoski)	Fr.	250—300	brak surowca
Anethum graveolens (Koper ogrodowy)	Fr.	40—50	
Anthemis nobilis (Rumian rzymski)	Anth.	250—300	
Archangelica officinalis (Arcydzięgiel lekarski)	Rx.	200—250	
Arnica montana (Pomornik górski)	Fl.	200—250	
Arctium lappa (Łopian większy)	Rx.	80—100	
Arctostaphylos uva ursi (Mącznica lekarska)	Fo.	70—80	obrywać tylko liście
Artemisia abrotanum (Boże drzewko)	Hb.	150—200	
Artemisia absinthium (Bylica piołun)	Fo.	60—80	
Artemisia dracunculus (Estragon)	Hb.	200—280	

Asarum europaeum (Kopytnik pospolity)	Fo.	100—140	
Atropa belladonna (Pokrzyk wilczajagoda)	Fo.	300—350	brak surowca, bardzo ważny
Asperula odorata (Marzanka wonna)	Hb.	150—180	
Aspidium filix mas (Paproć samcza)	Rhz.	65—100	
Berberis vulgaris (Berberys pospolity)	Fr.	250—300	
,, ,, ,, ,,	Cx.	120—150	z pędów
,, ,, ,, ,,	Cx.	125—135	z korzeni
Betonica officinalis (Bukwica zwyczajna)	Fo.	80—120	
Betula (Brzoza)	Gem.	250—270	
,, ,,	Fo.	60—70	z wiosennego zbioru
Brassica juncea (Gorczyca sarepska)	Sem.	—	brak surowca
Brassica nigra (Gorczyca czarna)	Sem.	120—180	
+*Calendula officinalis* (Nogietek lekarski)	Fl.	300—400	
Calluna vulgaris (Wrzos zwyczajny)	Fl.	80—100	otarty; sur. ograniczonej ilości
Capsella bursa pastoris (Tasznik pospolity)	Hb.	40—60	
Capsicum annuum (Papryka)	Fr.	200—250	
Carthamnus tinctorius (Krokosz barwierski)	Fl.	500—600	brak surowca
+*Carum Carvi* (Kminek zwyczajny)	Fr.	50—70	
Centaurea cyanus (Chaber bławatek)	Fl.	300—400	same kwiatki bez koszyczka
Cetraria islandica (Porost islandzki)		55—80	
Chelidonium majus (Jaskółcze ziele)	Hb.	80—100	w stanie kwitnienia
Chenopodium ambrosioides (Komosa meksyk.)	Hb.	150—180	
Cichorium intybus (Podróżnik błękitny)	Hb.	50—70	
Cnicus benedictus (Drapacz lekarski)	Hb.	80—120	
Convallaria majalis (Konwalia Lanuszka)	Fl.	150—180	świeże całe kwiatostany
,, ,, (Konwalia Lanuszka)	Fl.	350—450	suche całe kwiatostany
+*Coriandrum sativum*	Fr.	85—100	
Crataegus oxyacantha (Głóg dwuszyjkowy)	Fl.	300—400	
,, ,, ,, ,,	Fr.	100—150	

Nazwa surowca	Cena zł za kg	Uwagi
Datura stramonium (Bieluń dziędzierzawa)	Fo. 80—120	brak surowca
Delphinium consolida (Ostróżka polna)	Fl. 300—350	
Digitalis lanata (Naparstnica wełnista)	Fo. —	uprawa na spec. zamówienie
Digitalis purpurea (Naparstnica purpurowa)	Fo. 250—300	
+*Equisetum arvense* (Skrzyp polny)	Hb. 50— 60	
Equisetum limosum (Skrzyp bagienny)	Hb. 50— 60	
Fragaria vesca (Poziomka pospolita)	Fo. 80—100	
Fraxinus excelsior (Jesion wyniosły)	Fo. 60— 80	
Fumaria officinalis (Dymnica pospolita)	Hb. 150—200	z uprawy
Galeopsis speciosa (Poziewnik pstry)	Hb. 90—100	
Genista tinctoria (Janowiec barwierski)	Hb. 80—100	
Glycyrrhiza glabra (Lukrecja)	Rx. 250—350	nieokorowane
Gypsophila paniculata (Łyszczec wiechowaty, Rx. *Saponariae albae*)	Rx. 300—350	
Helichrysum arenarium (Kocanki piaskowe, *Fl. Stoechados citrini*)	Fl. 100—130	
Hepatica triloba (Trojanek trzyłatowy)	Fo. 100—140	
+*Herniaria glabra* (Połonicznik nagi)	Hb. 100—150	brak surowca
Humulus lupulus (Chmiel zwyczajny, *Strobilus* szyszka)	120—150	
+*Hyoscyamus niger* (Lulek czarny)	Fo. 200—250	brak surowca
+*Hypericum perforatum* (Dziurawiec zwyczajny)	Hb. 100—120	szczyty kwitnących pędów
,, ,, ,, ,,	Hb. 40— 60	
Hyssopus officinalis (Hyzop lekarski)	Hb. 120—150	
Inula Helenium (Oman wielki)	Rx. 200—250	
Iris florentina, I. germanica (Kosaciec)	Rhz. 210—310	okorowany
Juglans regia (Orzech włoski)	Fo. 80—120	
+*Juniperus communis* (Jałowiec pospolity)	Fr. 40— 50	

Lamium album (Jasnota biała)	Fl. 450—500	
Lavandula vera (Lawenda lekarska)	Fl. 500—600	otarty
Ledum palustre (Bagno pospolite)	Hb. 30— 40	
+*Levisticum officinale* (Lubczyk ogrodowy)	Rx. 250—300	
Linum usitatissimum (Len zwyczajny)	Sem. —	
Malva silvestris (Ślaz leśny)	Fl. 210—250	
Marrubium vulgare (Szanta pospolita)	Hb. 100—140	
+*Matricaria chamomilla* (Rumianek pospolity)	Anth. 200—250	I gatunek
,, ,, ,, ,,	Anth. 150—180	II gatunek
Melilotus officinalis (Nostrzyk lekarski)	Hb. 70—100	
Mentha crispa (Mięta kędzierzawa)	Fo. 150—200	na specjalne zamówienie
Mentha piperita (Mięta pieprzowa)	Fo. 200—250	
Melissa officinalis (Melisa lekarska)	Fo. 150—200	
+*Menyanthes trifoliata* (Bobrek trójlistny)	Fo. 65— 80	
Nigella sativa (Czarnuszka siewna)	Sem. 150—180	
Ocimum basilicum (Bazylia pospolita)	Hb. 160—260	
Ononis spinosa (Wilżyna ciernista)	Rx. 100—140	
Origanum vulgare (Lebiodka pospolita)	Hb. 50— 70	
Origanum majorana (Majeranek)	Hb. 270—300	otarte
Origanum majorana (Majeranek)	Hb. 180—200	nieotarte
Papaver rhoeas (Mak polny)	Fl. 300—400	
+*Papaver somniferum* (Mak usypiający)	Capita	na specjalne zamówienie F-my „Motor Alkaloida“ w Kutnie
Petroselinum sativum (Pietruszka siewna)	Fr. 250—300	
Phalaris canariensis (Kanar)	Sem. 150—200	
Phaseolus vulgaris (Fasola) łupiny	Fr. 50— 70	na specjalne zamówienie
+*Pimpinella anisum* (Biedrzeniec anyż)	Fr. 350—400	brak surowca
Pimpinella saxifraga (Biedrzeniec mniejszy)	Rx. 150—200	
Plantago lanceolata (Babka lancetowata)	Fo. 80—100	
+*Polygonum aviculare* (Rdest ptasi)	Hb. 30— 45	

Nazwa surowca	Cena zł za kg		Uwagi
Polygonum hydropiper (Rdest ostrogorzki)	Hb.	35—40	zbiór na specjalne zamówienie
Populus nigra (Topola czarna)	Gem.	100—120	
Potentilla Tormentilla (Pięciornik kurzyślad)	Rhz.	100—150	
Primula officinalis (Pierwiosnka lekarska)	Fl.	200—250	
Prunus cerasus (Wiśnia — ogonki)	Stip.	65—130	na specjalne zamówienie
Prunus spinosa (Śliwa tarnina)	Fl.	250—300	
„ „ „ „	Fr.	55—75	
+*Quercus* (Dąb)	Cx.	35—40	z pędów 3—4-letnich
+*Rhamnus frangula* (Kruszyna pospolita)	Cx.	50—60	
Rhamnus catharica (Szakłak pospolity)	Fr.	150—180	
„ „ „ „	Cx.	80—120	
+*Rheum palmatum* (Rzewień)	Rhz. et Rx.	350—400	
Rosa canina (Róża dzika) Fr. *Cynosbati*	Fr.	180—200	wydrążony
„ „ „ „ „ „	Fr.	80—100	niewydrążony
Rubus idaeus (malina)	Fr.	400—500	
Rubus fruticosus (Jeżyna)	Fo.	—	na specjalne zamówienie
Ruta graveolens (Ruta ogrodowa)	Fo.	150—200	
+*Salvia officinalis* (Szałwia lekarska)	Fo.	250—300	
Sambucus nigra (Bez czarny)	Fl.	180—200	otarty
+ „ „ „ „	Fr.	180—200	
Saponaria officinalis (Mydlnica lekarska)	Rx.	80—100	
Secale cornutum (Sporysz)		600—700	
Sinapis alba (Gorczyca biała)	Sem.	40—50	
Spiraea ulmaria (Tawuła łąkowa)	Fl.	180—200	
Solidago virga aurea (Nawłoć pospolita)	Hb.	60—80	szczyty pędów kwitnących
+*Sorbus aucuparia* (Jarzębina pospolita)	Fr.	45—60	
+*Symphytum officinale* (Żywokost lekarski)	Rx.	50—70	
Taraxacum officinale (Mniszek lekarski)	Rx.	80—100	
Tanacetum vulgare (Wrotycz pospolity)	Fl.	80—100	
Thymus serpyllum (Macierzanka piaskowa)	Hb.	60—80	
+*Thymus vulgaris* (Tymianek właściwy)	Hb.	300—350	otarte
„ „ „ „	Hb.	150—200	nieotarte
+*Tilia* (Lipa)	Inflor.	180—200	
Triticum repens (Perz *Rhz. Graminis*)	Rhz.	40—70	
Trigonella foenum graecum (Kozieradka pospolita)	Sem.	120—150	
+*Tussilago farfara* (Podbiał pospolity)	Fo.	40—50	
+ „ „ „ „	Fl.	200—220	
Urtica dioica (Pokrzywa zwyczajna)	Fo.	50—60	
+*Vaccinium myrtillus* (Borówka czernica)	Fr.	150—200	
„ „ „ „	Fo.	—	na specjalne zamówienie
+*Valeriana officinalis* (Kozłek lekarski)	Rx. et Rhz.	300—400	tylko z uprawy
Vaccinium vitis idaea (Borówka brusznica)	Fo.	60—70	
Verbascum (Dziewanna, gat. wielkokwiatowe)	Fl.	700—1000	cegiełki prasowane w opakowaniu celofan.
Veronica officinalis (Przetacznik lekarski)	Hb.	60—80	
Viola tricolor (Fiołek-bratek trójbarwny)	Hb.	60—100	
Viscum album (Jemioła pospolita)	Stip.	60—80	
Zea Mays (Kukurydza zwyczajna, znamiona)	Stig.	150—200	

UWAGI:

1. Obierki tatarakowe w cenie 40—60 zł za kg kupuje F-ma St. Strójwąs, Warszawa, ul. Hoża 57.
2. Surowce zaopatrzone krzyżykiem (+) są specjalnie poszukiwane w bieżącym roku na rynku zielarskim. Zbyt na dobry surowiec zapewniony.
3. Z cennika zostały celowo wyeliminowane gatunki roślin, podlegające ochronie przyrody (por. protokół Komisji Cennikowej).

Sprawy ogólno-organizacyjne

ANKIETA W SPRAWIE CHORÓB I SZKODNIKÓW ROŚLIN LECZNICZYCH

Praca rolnika bywa zagrożona przez pasożyty, pochodzące ze świata zwierzęcego czy roślinnego. W związku z tym zorganizowana w Polsce sieć stacyj ochrony roślin przed szkodnikami spełnia zadanie zapobiegawcze (instrukcje, dobór odpornego materiału reprodukcyjnego itd.), bądź też ratownicze (organizowanie walki ze szkodnikami).

W sytuacji gorszej od zwykłego rolnika jest zielarz, który — naskutek mniejszej stosunkowo znajomości chorób i szkodników roślin leczniczych — musi nieraz patrzeć bezradnie na zagładę swych plonów. Aby temu stanowi rzeczy zapobiec Państwowy Instytut Nauk. Gosp. Wiejskiego w Puławach rozpoczął badania nad chorobami i szkodnikami roślin leczniczych, apelując do wszystkich zainteresowanych o nawiązanie kontaktu przez nadsyłanie materiału badawczego a udzielając wzamian objaśnień odnośnie do oznaczenia szkodników i wskazówek dotyczących metod ich tępienia. Wojna przerwała tę ważną akcję. Obecnie zwróciła się do Polskiego Związku Zielarskiego wybitna specjalistka w dziedzinie fytopatologii ob. inż. Janina Siemaszko ze Szkoły Głównej Gosp. Wiejsk. z prośbą o pośredniczenie w zainteresowaniu zielarzy, a w pierwszym rzędzie Inspektorów Zielarskich i Plantatorów, akcją zbadania naukowego chorób i szkodników roślin leczniczych.

Inicjatywę tego rodzaju należy powitać z wielkim zadowoleniem, jako podstawę szerszego rozwoju akcji ochrony roślin leczniczych przed szkodnikami, akcji mającej zabezpieczyć niejednokrotnie zagrożone plony zielarskie i dać wyniki równające się uratowaniu dla gospodarki krajowej znacznych zapasów lub gotówki. Inicjatywę tę pragnie P. Z. Z. usilnie poprzeć i udziela miejsca jej inicjatorce na łamach swego organu prasowego.

DO

WOJEWÓDZKICH INSPEKTORATÓW ZIELARSKICH, PLANTACYJ I INNYCH PLACÓWEK ZIELARSKICH

Niniejszym zawiadamiam Ob. Ob., że zamierzam zająć się szczegółowym opracowaniem chorób i szkodników roślin leczniczych i pokrewnych. Jest to zagadnienie nie tylko ciekawe, ale i ważne ze względów praktycznych wobec przewidywanego u nas rozpowszechnienia uprawy tych roślin.

Pasożyty roślin leczniczych nie były dotychczas przedmiotem specjalnych badań to też i w literaturze fitopatologicznej znajdujemy jedynie luźne wzmianki o ich występowaniu. Zadaniem moim będzie nie tylko zebranie i zbadanie odnośnego materiału, t.j. owadów i grzybów pasożytniczych, lecz również opracowanie odpowiednich metod ich zwalczania. Należy bowiem mieć na uwadze, że zwykłe środki walki, stosowane przy innych uprawach, nie zawsze dadzą się tu użyć. Tak np. już na dłuższy czas przed zbiorem roślin (części nadziemnych) musimy zaniechać stosowania wszelkich środków trujących, a więc związków arsenowych, miedziowych i innych. To też zabiegi około zdrowotności roślin leczniczych trzeba będzie oprzeć przede wszystkim na środkach zapobiegawczych.

Było by bardzo pożądane, aby plantatorzy, interesujący się sprawą zdrowotności upraw, pozostawali ze mną w stałym kontakcie i w ciągu okresu wegetacyjnego nadsyłali mi odnośne materiały. Pozwoli to bowiem na szybkie zorientowanie się, które szkodniki i choroby są u nas najbardziej rozpowszechnione i na które należało by zwrócić specjalną uwagę. Będzie to z korzyścią i dla samych plantatorów, gdyż umożliwi im poznanie pasożytów, zagrażających ich plantacjom. Każdorazowo bowiem po rozpatrzeniu materiału powiadomię danego plantatora, z jakimi organizmami miał do czynienia i jak należy je zwalczać.

Chcę zatem prosić Ob. Ob., by w razie pojawu jakiegoś szkodnika roślin leczniczych lub wystąpienia objawów chorobowych nie przechodzili nad tym do porządku dziennego, lecz odpowiednio zakonserwowany materiał kierowali do mnie.

Nadmieniam, że okazy uszkodzonych i chorych roślin powinny być uprzednio podsuszone między paru warstwami papieru gazetowego (aby nie zapleśniały podczas drogi); drobne owady, mszyce

i inne pluskwiaki można przesyłać w buteleczkach ze spirytusem, chrząszcze w pudełkach między warstwami bibuły lub ligniny, zaś stadia larwalne (gąsienice, liszki) — najlepiej żywe wraz z roślinami, na których żerują, co umożliwi wyhodowanie z nich doskonałych owadów i ścisłe określenie danego gatunku. Do każdej przesyłki winna być dołączona notatka z podaniem miejsca i daty zebrania, nazwy rośliny żywicielskiej oraz stopnia szkodliwości i rozpowszechnienia pasożyta.

Inż. Janina Siemaszko

Przesyłki kierować pod adresem:
maj. Żelazna
poczta Skierniewice,
woj. warszawskie

Dział instrukcyjny

Inż. MARIA CHMIELIŃSKA

ZBIERAJMY SPORYSZ!

Sporysz *Secale cornutum* (nazwy ludowe: żytnik, buławinka szkarłatna, głownia żytnia, głownica, matka zbożowa, czarne żyto, różki żytnie) — jest przetrwalnikiem grzybka Buławinka czerwona *Claviceps purpurea* T., pasożytującego w kłosach z rodziny traw — *Gramineae* — do której należą wszystkie rośliny zbożowe. Ze zbóż najsilniej podlega zarażeniu żyto ozime i jare.

Sposób zarażania

Zarażenie odbywa się w okresie kwitnienia żyta. W tym czasie na powierzchni przetrwalników grzybka, zwanych sporyszem, znajdujących się na ziemi, wyrastają pod wpływem wilgoci i ciepła czerwonawe owocniki wielkości nasienia maku. Z dojrzałych owocników wyrzucane są ze znaczną siłą niteczkowate, niewidzialne gołym okiem zarodniki grzybka, które unoszą się w powietrzu i są przemieszczane przez wiatr na duże odległości. Gdy zarodniki padną na słupki żytnie, kiełkują i oplatają je swoją grzybnią. Ze splotów nitek grzybni wykształca się przetrwalnik. W ten sposób zamiast ziarna żyta (powstającego normalnie z zalążni słupka po zapłodnieniu pyłkiem żytnim), otrzymujemy przetrwalnik grzybka — sporysz. Grzybek ten we wczesnym swym rozwoju wydziela słodką i żółtawą ciecz (piankę — stredź), zwaną „fałszywą rosą miodową na życie". Ciecz ta lepka, zwabiając owady błonkoskrzydłe, jest również siedliskiem zarazy roznoszonej za ich pośrednictwem. W miarę dojrzewania ziarna żyta dojrzewają

jednocześnie i przetrwalniki. Nieraz w jednym kłosie spotkać można po kilka przetrwalników, sterczących w formie prostych pałeczek lub łukowato wygiętych rożków, walcowatych lub trójgraniastych, długości od 15 do 40 mm i grubości od 2 do 5 mm. Sporysz ma powierzchnię gładką lub podłużnie względnie po-

Fig. 1. *Claviceps purpurea* — Buławinka czerwona — Cykl rozwojowy.
a — kłos żyta z przetrwalnikami
b — owocniki na trzoneczkach wyrastające z przetrwalnika
c — przekrój owocnika z tw. otoczniami
d — pojedyncza otocznia silnie powiększona z workami
e — worek. Wewnątrz nitkowate zarodniki *(ascospory)* w liczbie ośmiu (na rysunku nie zaznaczone).

przecznie popękaną, o zabarwieniu fioletowo-czarnym. Przełom sporyszu jest gładki, zabarwiony wewnątrz lekko różowo, na obwodzie zaś ciemnofioletowo; smak ma słodkawo mdły, zapach swoisty.

Lata wilgotne sprzyjają szczególnie rozwojowi sporyszu.

Szkodliwość sporyszu

Sporysz z dwóch względów jest szkodliwy dla rolnika a mianowicie:

1) obniża urodzaj żyta, gdyż ziarna w zarażonym kłosie jest mniej, w dodatku jest ono drobniejsze i lżejsze, niż w kłosie zupełnie zdrowym;

2) posiada własności trujące. Zdaniem uczonych badaczy sporysz zawiera najwięcej składników trujących — alkaloidów, o bardzo złożonej budowie, w czasie od swego dojrzewania do jednego roku.

Począwszy od IX stulecia straszliwe zatrucia sporyszem chleba i mąki dziesiątkowały ludność Europy; jeszcze w XIX stuleciu zatrucia te występowały masowo niemal w całej Rosji. Jedną z groźnych postaci zatruć był tzw. „ogień św. Antoniego", porażający „epidemicznie" ludność całej wsi. Choroba zaczynała się od silnego rozstroju żołądka, towarzyszyły temu drgawki ciała, przyćmienie wzroku, a wreszcie zwężenie lub zupełne zamknięcie naczyń krwionośnych, co powoduje gangrenę.

Spożywanie w ciągu lat chleba z mąki zakażonej domieszką sporyszu powoduje przewlekłe i nieuleczalne choroby, jak np. ślepotę, głuchotę, paraliż nóg i rąk, niegojenie się ran itp.

Poślad żytni ze sporyszem, zmielony na osypkę i dodawany do paszy bydła lub drobiu, jest dlań szkodliwy.

Własności lecznicze

Sporysz tak groźny w skutkach, jako domieszka do pożywienia dla ludzi i zwierząt domowych, jest bardzo ważnym środkiem leczniczym, stosowanym głównie w chorobach kobiecych, w odpowiednich przeróbkach i preparatach według przepisów lekarzy.

Ze względu na cenne właściwości lecznicze sporysz stanowi ważny surowiec, poszukiwany przez wszystkie rynki światowe, a zwłaszcza: niemieckie, angielskie i amerykańskie. Sporysz należał przed wojną do naszych surowców eksportowych, zbierany głównie na Wileńszczyźnie, Polesiu i Nowogródczyźnie.

Cena na surowiec

Cena hurtowa w ostatnich latach przed II-gą wojną światową kształtowała się na rynku krajowym w sposób następujący:

W roku 1934 od 2—3 zł, w roku 1935 od 2—7 zł, w roku 1936 od 2,50—11 zł. Godziwa cena na sporysz powinna wynosić obecnie dla zbieracza od 600—700 zł za 1 kg.

Wymagania odbiorców stawiane dobremu surowcowi są następujące: sporysz musi pochodzić z ostatniego zbioru (dwuletni traci na wartości leczniczej, wobec czego nie można go przechowywać, licząc na lepszą koniunkturę handlową), rożki muszą być całe (nie połamane ani uszkodzone), dobrze wysuszone, muszą posiadać swoisty zapach i swoiste zabarwienie. Niedopuszczalne są żadne obce zanieczyszczenia.

Zbiór sporyszu

Sporysz poleca się do zbioru w każdej ilości. Istnieją w praktyce trzy sposoby zbierania sporyszu.

Pierwszy sposób polega na ręcznym wybieraniu rożków, sterczących w dojrzewających kłosach żyta na pniu. Przy uprawie żyta w drobnych gospodarstwach na wąskich szachownicach, zbiór taki łatwo jest wykonać, idąc brzegiem łanu. Chodzenie poprzez łany pola jest niedopuszczalne ze względu na ochronę żyta. Rożki zbiera się do woreczka lub kobiałki, zawieszonej na szyi, aby mieć obie ręce wolne do zbioru (lewą ręką przytrzymuje się kłos, prawą zaś wybiera się sporysz). Średnio jedna osoba może zebrać przy urodzaju sporyszu $^3/_4$—1 kg dziennie. Ten rodzaj zbiórki nadaje się dla dziatwy w wieku szkolnym, uświadomionej co do właściwości trujących sporyszu.

Każdorazowy zbiór musi być dokładnie wysuszony w miejscu przewiewnym i suchym (śpichrze, magazyny i strychy), rozsypany na czystych płachtach lub papierach w cienkiej warstwie (do 5 cm grubości) i codziennie przegarniany. W razie suchej pogody surowiec po tygodniu jest dostatecznie wysuszony. Na słońcu można suszyć przy pewnej pogodzie. Wysuszony sporysz przechowuje producent do chwili sprzedaży w suchych i ciemnych miejscach, w workach zawieszonych u pułapu, bądź też w skrzynkach drewnianych, wyłożonych papierem pergaminowym.

Drugi sposób polega na zbiorze w czasie żniw, gdy snopy stoją w mendlach na polu. Przy słabszym zarażeniu wystarczy wybrać sporysz ręcznie ze snopów, przy silniejszym zaś każdy snop otrząsa się zlekka nad rozłożoną płachtą po obeschnięciu rosy. Dla sprawnego i szybkiego wykonania zbiórki powinny być przy każdej płachcie zajęte co najmniej dwie osoby.

Trzeci sposób zbioru sporyszu jest najekonomiczniejszy i najłatwiejszy. Wykonuje się go po dokonanej młócce żyta. Nie posiadamy dotychczas maszyny, którąby dokładnie oddzielała sporysz od ziarna. Młocarnie, wialne i sortowniki (tryjery), czyszcząc żyto dają nam poślad, w którym sporysz stanowi czasem $20^0/_0$. Chcąc sporysz oddzielić od pośladu musimy ten ostatni skrążać na sitach i wybierać rożki ręcznie. Przy zastosowaniu specjalnych sit w sortowniku da się oddzielić sporysz od ziarna żyta, otrzymując jednak przytym i rożki połamane, niezdatne do handlu, które ręcznie należy usunąć.

Ten sposób otrzymywania sporyszu może dać uboczne dochody spółdzielniom rolniczym, syndykatom zbożowym oraz właścicielom młynów.

Ekspedycję uskutecznia się w grubych, lnianych workach po 50 kg.

Im wyższa jest kultura rolna poszczególnych krajów, tym sporysz występuje rzadziej. W Europie zachodniej należy on do rzadkości. Środkami zapobiegawczymi rozwojowi pasożytniczemu grzybka są: umiejętna i staranna uprawa roli, prawidłowe działanie drenów, stosowanie racjonalnego płodozmianu oraz ziarna siewnego, pozbawionego przetrwalników sporyszowych, tępienie perzu, mietlicy i innych chwastów, należących do rodziny traw, rosnących na polach, miedzach i rowach przydrożnych.

Sztuczne zarażenie żyta sporyszem daje bardzo dobre wyniki (otrzymywałam do 80% kłosów zarażonych), jednak ze względu na ochronę żyta i bezpieczeństwo ludzi i zwierząt domowych, metody tej nie należy wykorzystywać dla celów dochodowych.

(Przedruk z Wyd. P. Kom. Ziel. Nr. 64 „Porady instruktorskie" zaktualizowany przez autorkę. Rys. wykonał H. Błaszczyk).

Skrzynka pocztowa czytelników

Ob. SKIBA MARCIN, Grudna Kępska 73, p. Biecz.

W odpowiedzi na zapytania, dotyczące kolorowo ilustrowanych wydawnictw zielarskich wyjaśniamy, że stosunkowo najłatwiej można znaleźć w handlu antykwarskim „Zielnik lekarski" A. Czarnockiego. Niedawno pojawił się w księgarni A. Krzyżanowskiego, Rynek Główny Linia A—B w Krakowie atlasik kolorowy „Grzyby i zioła lecznicze" nieznanego autora i wydawcy. Cena 80 zł. Przedewszystkim polecamy do nabycia u prof. E. Wyrobka w Krakowie, ul. Pędzichów 7, komplety przedwojennego wydawnictwa „Polonia" obejmujące po 56 sztuk małych tablic kolorowych, wymiar 12 × 9 cm, przedstawiających rośliny lecznicze. Obok barwnego obrazu całości reprodukowane są ważniejsze szczegóły botaniczne; na odwrocie tablicy drukowane objaśnienia do ryciny wraz z podaniem gatunku i rodziny (po polsku i po łacinie) oraz wskazówek odnośnie do sposobu zbioru, suszenia i zastosowania. Cena kompletu niezmiernie niska w stosunku do wartości wydawnictwa wynosi tylko 150 zł.

CENY OGŁOSZEŃ

1/1 strona	1000 do 2000 zł
1/2 strony	500 do 1000 „
1/4 „	250 do 500 „
drobne:	
do 20 wyrazów . . .	100 zł
powyżej każdy wyraz .	5 „
dla poszukujących pracy	50% zniżki

WARUNKI PRENUMERATY

Prenumerata kwartalna 50 zł
Dla członków P. Z. Z. 45 zł
Cena pojedyńczego numeru 20 zł
Dla członków P. Z. Z. 15 zł

Wydawca: Polski Związek Zielarski **Redaktor odpow. dr I. Turowska**
Wydano z zasiłku Ministerstwa Rolnictwa i R. R.

Adres Redakcji i Administracji oraz Biura Polskiego Związku Zielarskiego:
Kraków, pl. Szczepański 8, IV p., pokój nr 28
Wpłaty przyjmuje: Państwowy Bank Rolny, Oddział Kraków, Konto nr 93.

Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem Karola Kiecia — M-11584